

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

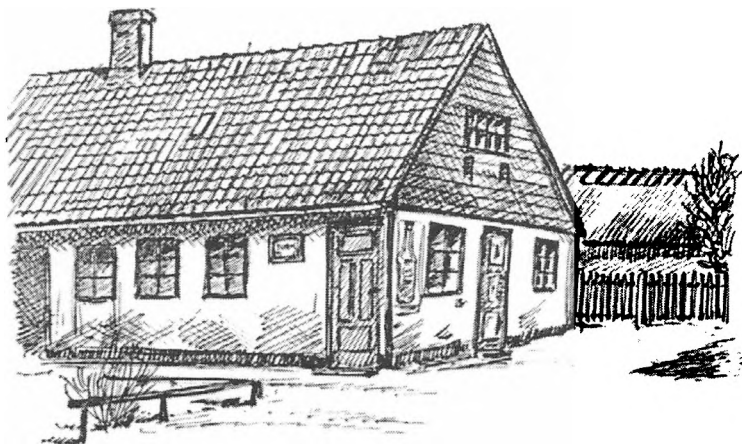
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Nyt fra
Valby Lokalhistoriske
Selskab & Arkiv

*Vigerslev Kro (matr. nr. 26a) er 1705
Hjertet af Vigerslevs og Strandens.
Huset er fra 1792.*

Årsskrift 2003

Indholdsfortegnelse

En Valby-gårds skæbne Sct. Hans Minde – Hoffmanns Minde <i>Af Hans-Otto Lindgreen</i>	Side 3
Schalburgtage og modstandskamp i Valby 1943-1945 <i>Af Lars Due Arnov</i>	Side 13
Villaveje i Valby <i>Af Kjeld Jeppesen</i>	Side 26
Et brev i Valby Lokalhistoriske arkiv <i>Af Valentin Nielsen</i>	Side 29
Kosak-købmanden i Valby <i>Af Lars Due Arnov</i>	Side 32
Farlig ålefangst i Damhussøen <i>Af Valentin Nielsen</i>	Side 38
Valby – min by. Ved hundredåret for Valbys indlemmelse i København 2001 <i>Af Bente Frost</i>	Side 41
Et offerfund fra Vigerslev <i>Af Valentin Nielsen</i>	Side 46

En Valby-gårds skæbne

Sct. Hans Minde – Hoffmanns Minde

Af Hans-Otto Lindgreen

”Hoffmanns Minde”, som nu for de store ladebygningers vedkommende er ombygget til ungdomsaktiviteter, har haft en meget omskiftelig skæbne.

Selve gårdens og jordernes kendte historie går langt tilbage. ”Hoffmanns Minde”s jorder tilhørte oprindeligt to gårde, nemlig gård nr. 9 (matr. nr. 3) og gård nr. 11 (matr. nr. 4), som lå i landsbyens vestlige udkant, begge formentlig opført ved Valbys genopbygning efter svenskekrigen i 1658. De to gårde var nærmest sammenbygget og lå, hvor de nuværende gader Hørsekildevej og Beatevej nu ligger.

Denne historie begynder imidlertid i 1878, da den københavnske paraplyfabrikant Johannes Hoffmann køber den ene af gårdene. Hoffmann var født 1832 i Hildesheim, men indvandrede til Danmark i 1850erne. Få år efter, i 1860, åbnede Hoffmann – samme år som han blev gift med Therese Magner, der var konverteret til katolicismen – en lille paraplyforretning i Pilestræde, og den voksede i løbet af de følgende år til en af landets største inden for det felt. Det var således en velhavende mand, der i 1878 købte sig en gård i Valby. På den tid havde det længe været på mode at ligge på landet i Valby. Flere københavnere havde anskaffet sig landsteder herude, og endnu flere boede i sommertiden på kroen eller på de store bondegårde, der havde indrettet sommerboliger. Dette var allerede startet i begyndelsen af 1800-tallet.

To år senere købte Hoffmann nabogården, der lå i få meters afstand fra hans egen. Familien bruger kun gården i sommertiden, og det store jordtil-liggende drives ved hjælp af en forpagter.

Original: Københavns Bymuseum. Matrikel nr. 3 og 4. Tegnet 1879, året efter Hoffmann købte matrikel 3 – den nordligste gård.

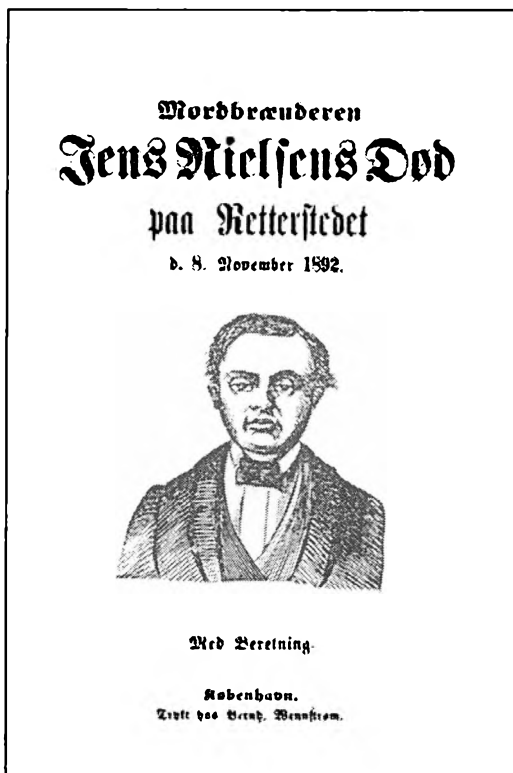
Et par år efter, i 1882, føler Hoffmann, at gården er for lille, og ganske givet også for utidssvarende, så han beslutter at bygge en villa på den anden side af Valby Langgade, hvor også det meste af hans jord lå. I hele denne periode og de følgende år var ægteparret stærkt involveret i det katolske kirkelige arbejde, som de støttede med store summer.

Nybygningen på sydsiden af Valby Langgade, uden for landsbyens grænse, medførte kritik fra landsbyens befolkning, da mange følte at den ødelagde udsigten mod vest med de smukke solnedgange. Mens bygningen af villaen var i gang, nedbrændte de to gamle gårde den 1. juli 1883, efter en ildspåsættelse af Jens Nielsen. Det var hans tanke, at han ville forsøge

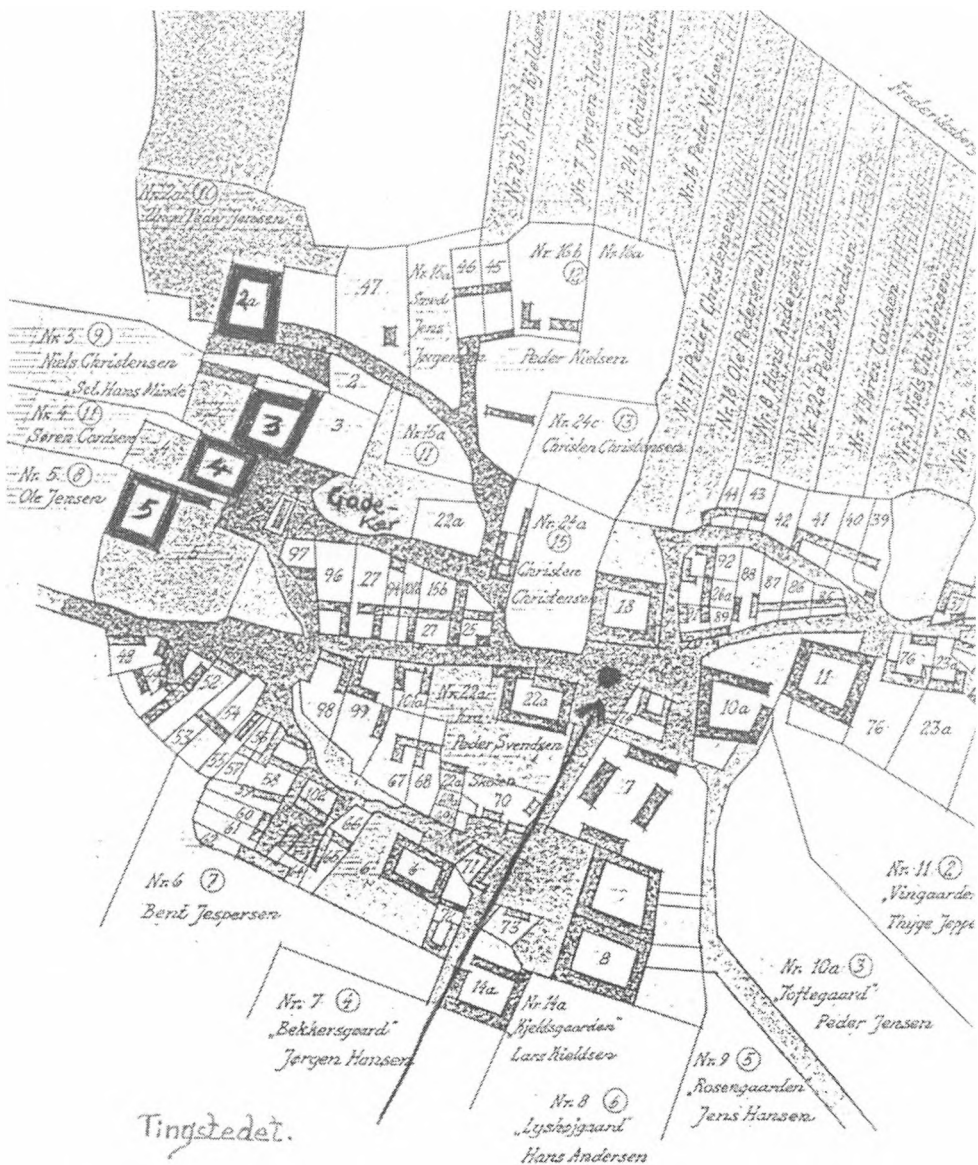
at tilvende sig værdier ved at hjælpe under redningsarbejdet. Det var ikke kun Hoffmanns gårde, han antændte, men også to andre nærliggende, nemlig Ludvig Bechs og Niels Nielsens gårde. Den første blev genopført ved den nuværende Langgade station, mens Niels Nielsens blev opført på syd-siden af Langgade, hvor den endnu i skrivende stund ligger, omgivet af byggerodet på "Norden-grunden".

Tilbage til Jens Nielsen: Det lykkedes ham ikke at stjæle noget under branden, så han gentog forsøget et par dage efter i Hvidovre, men her blev han afsløret, og under det efterfølgende politiforhør tilstod stod han også at have påsat brandene i Valby.

Jens Nielsen blev for øvrigt – som den sidste i Danmark – halshugget i gården til Horsens Tugthus i 1892 af landets sidste skarpretter, Sejstrup. Det var dog ikke hans ildspåsættelse, der førte til hans henrettelse, men tre mordforsøg på vogterne i tugthuset.

Org. V.L.S, Skillingvise 1892

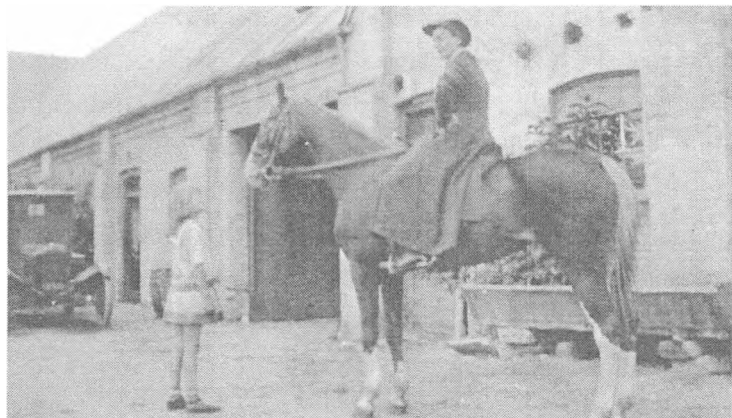

Org. V.L.S. Kort med de 4 gårde, der brændte i 1883.

Da nu de to gårde var nedbrændt, ønskede Hoffmann ikke at genopføre dem på stedet, men derimod på den anden side af Langgade i forbindelse med villaen – derved kom de også til at ligge mere praktisk i forhold til markerne. Der blev nu opført den store lade og et staldkompleks bag hovedbygningen, og bag disse et svinehus. Desuden blev der anlagt en større frugthave ved gården. Jorden, der drejede sig om 126 tdr. land, strakte sig fra Langgade til Engdraget på den anden side af Køge Landevej. Det var hovedsageligt korn, det blev dyrket, men der var dog en besætning på 40 køer samt naturligvis en del heste.

I 1896 dør Johannes Hoffmann, og sønnen August overtager driften, men allerede i 1898 begynder Johannes' enke, Therese Hoffmann, at udstykke jorden. Som noget af det første de 15 tdr. land, som "Valby og Omegns Byggeforening" blev anlagt på. Derefter blev der løbende frasolgt til enkeltpersoner, byggeselskaber og Københavns Kommune. I de år var enkefru Hoffmann Valbys trediestørste skatteyder; den største var naturligvis brygger Carl Jacobsen. I 1910 dør Therese Hoffmann, født 1835, og to år senere opretter parrets seks børn et legat på 60.000 kroner til minde om deres forældre og til fordel for den katolske kirke i København.

August Hoffmann og hans søster Marie Hoffmann blev boende i villaen, mens de store avlsbygninger blev udnyttet til forskellige formål. Det kongelige Teater havde en overgang kulissemagasin dér, ligesom Cirkus Schumann en tid havde en del af sine dyr herude. Således kunne man i begyndelsen af århundredet se cirkuselefanterne komme travende gennem Valby Langgade. Senere hen har der været afholdt auktioner over vogne og maskiner i bygningerne, der også har været brugt som opbevaringsrum for flytte- og speditørfirmaer. I den sidste tid inden ombygningen var der biludlejning.

Org. V.L.S. Ladebygningerne til Hoffmanns Minde ca. 1920.

Mens August og Marie Hoffmann boede i villaen, passede han den store tilhørende frugthave. Desuden opbyggede han en stor samling billeder af berømte danske katolske mænd og danske konvertitter, men også lokalhistorien havde hans store interesse.

Org. V.L.S. Hoffmanns Minde set fra Valby Langgade 1937

Han ville oprindeligt have været arkitekt, men da faderen døde, påtog han sig at drive gården.

August Hoffmann, som var ugift, døde 9. juli 1940, havde bestemt i sit testamente, at gårdens bygninger ved hans død skulle overgå til den katolske menighed som stiftelse for menighedens kvinder, ugifte og enker. Dette medførte en større ombygning af villaen samt nedrivning af den vestre længe af ladebygningerne. Her blev i stedet opført en ny bygning med kapel med 80 siddepladser, klokketårn samt beboelse. Arkitekt Ove Poulsen forestod hele ombygningen.

Org: Det Kongelige Bibliotek. Hoffmanns Minde set fra vest, inden nedrivningen af den vestre længe i 1941. Foto 1937

Den 24. juni 1941 opretter Marie Hoffmann en fundats for hjemmet og indtræder i dets bestyrelse. Fundatsen følger proprietær August Joseph Gregor Hoffmanns ønske om, at stiftelsen skal bære navnet "Hoffmanns Minde" og at stiftelsens årsdag skal være Sct. Hans dag, den 24. juni, som hvert år skal fejres. Således blev "Sct. Hans Minde" ikke helt glemte trods

det nye navn. Navnet ”Sct. Hans Minde” har to for-klaringer: 1: Det kan henføres til Johannes Hoffmanns fødselsdato, den 25. juni 1832, eller 2: Hoffmann købte sin første gård i Valby den 24. juni 1878.

Den 2. februar 1942 var ombygningen færdig, og ved en højtide-lighed indviede den katolske menigheds biskop kapellet og hjemmet og indsatte liguortianerne til at forrette messerne i kapellet. Den daglige drift stod Sankt Hedvigssøstrene med det lilla slør for.

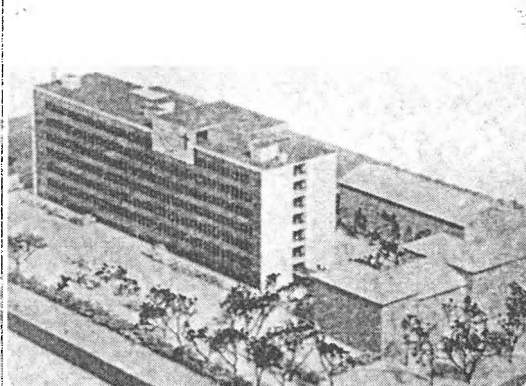
Marie Hoffmann dør den 6. november 1951, og ifølge hendes testamente overtager nonneordenen hele hjemmet. Nogle år efter omdannes det til pleje- og ældrehjem. I 1959 foreligger der, ifølge en artikel i Ekstra Bladet, nye planer for hjemmet. Den nye orden Liobasøstrene, der har overtaget driften, planlægger at nedrive de to sidste længer af lade- og staldbygninger og i stedet opføre et kompleks på seks etager langs Skolestien. Det er planen at det skal rumme sygehjem, plejeafdeling og kollegium for unge, samt på sjette sal nonnekloster for Liobasøstrene. Prisen for hele bebyggelsen anslås til seks millioner kroner. Der var samtidig givet tilsagn om støtte efter gældende regler. Hovedbygningen og den nybyggede vestfløj skulle bibeholdes, men en ny have planlægges anlagt.

Alt dette blev dog hurtigt skrinlagt, og i de næste år dukker der nye planer op. I 1963 opgiver søstrene hjemmet og udlejer det til Lærlingeforeningen, der delvis tager det i brug i august 1964. Endelig i december 1965 kunne det indvies og fremvises for de indbudte gæster. Det er indrettet til at huse både kvindelige og mandlige lærlinge. Eleverne spiser på hjemmet og får penge til en frokostpakke.

Liobasøstrene var delvis fraflyttet gården i 1963 til deres nye kloster på Frederiksberg, som tages endeligt i brug 1964 samtidig med, at der arbejdes på at skabe et plejehjem i Brønshøj.

Et nonnekloster paa 6. sal i hus ved Valby Langgade

De katolske Lioba-søstre skal drive stor humanitær institution med plejeafdeling, sygehjem og kollegium for unge

Saa dan optrent kommer Sct. Lioba-søstrenes nye hus (til at tage sig ud.

I Valby skal der bygges en ny etagers ejendom med kollegium for unge studerende, plejehjem for ældre mennesker, et sygehjem samt et nonnekloster. Klosteret kommer til at ligge paa sjette sal.

Bog dette projekt staar en seirende institution, „Hoffmanns Minde“, og de katolske Sct. Lioba-søstre med deres ualmindelig energiske og sprudlende priorinde, soster Lioba, kommer til at staa som lejerne af huset. Protektor for foretagendet er den katolske biskop i Danmark Th. Suhr.

De formaal, bygningen skal anvendes til, har alle et humanitært tilsnit. Plejeafdelingen faar 31 leiligh-

eder for ældre mennesker. Antallet af kollegieværelser for unge under uddannelse bliver 59. Dertil skal der indrettes et sygehjem.

Lioba-søstrene vil selv virke i hele huset. Deres livsgerning bliver at pleje de gamle og de syge og tage sig af de unge mennesker i kollegierne. De udgør selv personalet i bygningen. Deres bopæl bliver i øverste etage, og de kommer til at bo under yderst spartanske forhold. Hver søster faar en lille celle at bo i. Den bliver rundt regnet seks kvadratmeter stor. Naar de skal være sammen, kan de bl. a. sidde i en lille systue. I samme etage bliver der kapel, sakristi, forsamlingsaal og bibliotek.

Arbejderbo bygger huset

Byggeriet administreres af Arbejderbo, som hermed varetager en af de mest sværregnede opgaver i sin livsvarelse. Projektet er udarbejdet af arkitekterne Torben Sinkholm og Villy Hyldip, Aalborg. Huset bygges paa et areal mellem Valby Langgade og Jernbanen. Her bor Lioba-søstrene i et af de mange af ældre, lave bygninger.

Det nye hus kommer til at koste en, 6 millioner kr., og der skal naturligvis bruges mange penge ogsaa

til driften af en institution af denne art. Gennem boligministeriet er imidlertid opnaaet tilsgaa til forskellig etolte. Der kan til kollegieværelserne ventes tilskud efter nogenlunde de samme regler, som gælder for socialfilantropisk byggeri, og Københavns Kommune er indstillet paa at give et klækkeligt tilskud til plejeafdelingen ud fra en betydelig interesse for, at kommunens stærkt overbebyrdede forsorg aflastes ved oprettelse af private plejehjem.

Negerpige som skønhedsdronning paa USA-universitet

NEW YORK (Ekstrabladet) — Studenterne paa Indiana University har valgt den 19aarige Nancy Streets, der er negerinde, til at repræsentere universitetet i de endelige konkurrencer om titlen „Miss America“. Ved afstemningen fik Nancy Streets fire stemmer end hendes 14 hvide konkurrenter.

Da Monty var ved at tabe sine bukser

LONDON (Ekstrabladet) — Hærens hovedkvarter i Aldershot skabte stor furor i pressesekere, da det forleden gjorde bekendt, at feltmarskal Montgomery under et eller andet slag i Normandiet maatte laane en af sine folks seler, fordi hans egne var gaaet i stykker.

Journalisterne fik straks travlt. Hvem var Montys hjælper i nød, hvor var selerne?

Det er nu blevet opklaret.

Selerne er udtillet i hærens eget museum i Buller Barracks i Aldershot. De er blevet givet til museet af en oversergent Richard Pawling sammen med et brev, der siger, at Monty iøvrigt var paa vej til en teaterforestilling efter krigen, da selerne bristede.

Oversergenten tilbed sine egne, men meddelte Montys adjutant, at

knæb
ler for
lig af-
rikker,
vi end
bar vi
samme
ket, er
ager.
salen
gsbord
g præ-
stykke
med et
d, som
e pro-
tist om-
rhaand

ydelig-
nervet
bentlig
mrdigt
mere
ad den
or alle

XREN

tre mdrs.
ksplodere
ved at brænde paa og skænderi

idtes, saa fulgt for at kunne forsvare sin mor,

18-6-1959

I 1970 sælger Liobaordenen grunden og bygningerne til Den kgl. Porcelainsfabrik, det senere Royal Copenhagen, der i forvejen ejer "Norden-grunden", da de har købt "Bing & Grøndahl", som ejede "Norden". Da lærlingehjemmet ophører 1970, er der fortsat socialt arbejde i bygningerne, blandt andet feriehuset Klitborg, ligesom flere præster har deres bopæl dér. Men i 1977 indtræder Freinetskolen som lejer af villaen og den vestre længe. De to gamle længer bruges stadig af et automobilfirma.

1993 kommer der igen nye planer for området, idet Royal Copenhagen ønsker at opføre butikcenter og boliger på det samlede areal. Dette vil medføre, at også "Hoffmanns Minde" nedrives. I forbindelse hermed blev skolens lejekontrakt opsagt, og det blev indledningen til en langvarig kamp for at bevare skolen. Først tre år efter lykkedes det skolen at købe bygningerne, der blev udskilt på egen matrikel. Købssummen var 6,5 millioner kroner. På resten af matriklen med de gamle staldbygninger fortsatte Drostgård Auto sin udlejningsvirksomhed. Men for få år siden køber Københavns Kommune denne matrikel og en større ombygning af de gamle bygninger igangsættes, inden kommunen i foråret 2003 slår dørene op til en totalt nyrenoveret bygning, der nu rummer alt fra børnehave til fritidshjem med masser af spændende aktiviteter for Valbys børn og unge.

Kilder

Katolsk Ugeblad

Div. nr. af Valbybladet

Arkitekt Hall Olafsen

Ekstra Bladet 18.6.1959

Skatteliste 1900-1904

Trap 1970-77, 2000-2003

Schalburgtage og modstandskamp i Valby 1943-1945

Af Lars Due Arnov

Præsentation

Hensigten med denne artikel er at give et rids over de vigtigste begivenheder med særligt henblik på schalburgtage og modstandskamp i Valby i perioden 1943-1945. Det er klart, at en sådan fremstilling vil udelade forskellige forhold og måske fremhæve nogle begivenheder frem for andre, men det er nu engang betingelserne for at sammenfatte et længere begivenhedsforløb. Derudover vil mange sikkert savne mere dybdeborende analyser af de enkelte aktioner. Dette ville imidlertid kræve betydeligt mere plads, og desuden i nogen grad forstyrre fremstillingens sammenfattende karakter. Men forhåbentlig kan nærværende arbejde inspirere andre til mere detaljerede undersøgelser af de forskellige begivenheder og sabotageaktioner.

Artiklen er *primært* baseret på rigspolitechefens samt (senere) redaktør Søren Hansens indberetninger til centraladministrationen, og på det illegale "Information" i perioden 1943-1945.¹

¹ I tiden fra d. 2. september 1943-19. september 1944 var det rigspolitechefen, der stod for indberetningerne, men med arrestationen af det danske politi (19. september 1944) overgik denne opgave til Redaktør Søren Hansen. Fra forskellige pressetjenester og Magistratens efterretningstjeneste modtog han oplysninger, der blev samlet og redigeret, inden de blev sendt videre til centraladministrationen. Denne funktion havde han ligeledes varetaget i dagene omkring folkestrejken 26. juni-5. juli 1944, hvor de kaotiske forhold gjorde, at der ikke indkom indberetninger fra rigspolitiet.

Foruden oplysninger fra det illegale "Information" er der også skævet til almindelig tilgængelig litteratur om besættelsestidens Danmark. Jf. litteraturfortegnelse.

Schalburgtage²

Den 24. januar 1945 kl. 23.35 lød braget fra en voldsom eksplosion i Valby. Trykket fra eksplosionen var så stort, at alle ruder i et område fra Vige-slev allé over Toftegaards Plads til langt hen ad Valby Langgade knustes, samtidig med at det føg med glas og metalgenstande gennem luften. Forvirringen var stor og det kom til spredte skyderier, inden man fandt ud af, at det var Carl Allers Etablissement, der var blevet sprængt i luften.

Carl Allers Etablissement brænder som følge af sabotage 24. januar 1945.

Eksplosionen, der fuldstændig ødelagde stedet, resulterede i at over 20 mennesker blev såret – heraf enkelte alvorligt. Desuden havde bombe-mændene under deres indtrængen dræbt vagtmesteren på stedet.

² I denne artikel anvendes "Schalburgtage" til at betegne den tyske modterror, selv om det langt fra var alle terroraktioner, som Schalburgkorpset stod bag. Når denne betegnelse anvendes - også efter januar 1945, hvor korpset blev opløst - skyldes det, at det var og er den almindelige betegnelse for den tyskorganiserede modterror.

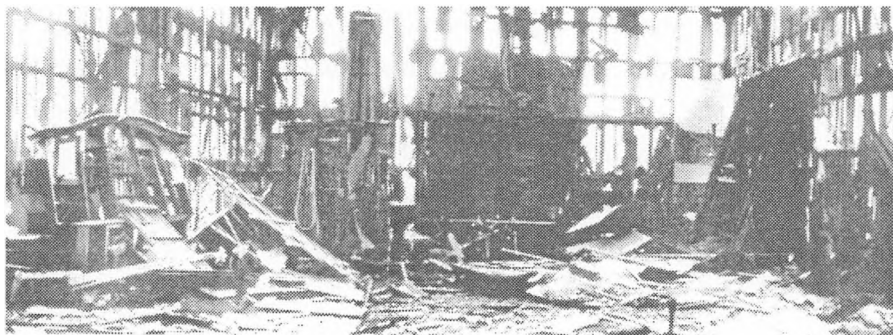
Sprængningen af Carl Allers Etablissement var den mest markante og mest uhyrlige begivenhed i Valby under Besættelsen. Efter eksplosionen havde man set flere mænd i sorte uniformer, og det skulle da også snart vise sig, at der havde været tale om Schalburgtage. En gruppe af mænd bevæbnet med maskinpistoler havde dræbt vagtmesteren og trængt ind i virksomheden, hvor personalet blev holdt op med pistolerne. Schalburgtøerne brugte derefter næsten halvanden time til at anbringe bomberne, hvorefter de få minutter før sprængningen lod personalet undslippe og selv forlod stedet. Kort efter blev bomberne detonerede og virksomheden blev totalt ødelagt.

Carl Allers Etablissement efter sabotagen 24. januar 1945.

Carl Allers Etablissement var ikke den eneste kendte virksomhed i Valby, der blev Schalburgteret under krigen. Den 7. februar 1944 eksploderede en bombe på "Nordisk Film". Heldigvis kom der ikke nogen til skade ved

denne sprængning, som gjorde stor skade på bygningerne og bl.a. fuldstændig ødelagde to ateliers.

Optagelsesatelieret på Nordisk Film efter bombeeksplosionerne.

Når Nordisk blev ramt af Schalburgtagen var det fordi, at den danske filmindustri ifølge tyskerne havde for stor fremgang under krigen. Det danske biografpublikum gad ikke at se tyske film, og da man ikke kunne få andre udenlandske film blev danske film voldsomt populære. Derudover må både sprængningen af Carl Allers Etablissement og Nordisk Film også betragtes som hævnaktioner for den danske sabotage. Den danske underholdningsindustri skulle rammes således, at danskerne kunne føle prisen for sabotage.

En anden form for Schalburgtage var de såkaldte villasprængninger, hvor Schalburgtørerne sprængte huse i luften, hvis man fik nys om, at der var bare den mindste forbindelse til modstandsgrupper. En sådan sprængning fandt sted den 4. januar 1945, hvor villaen på Højsagervej 10. i Vigerslev blev sprængt i luften, fordi tyskerne og deres danske håndlangere havde opsnappet information om, at modstandsfolk dagen før havde brugt huset som lokalitet for en stikkerafhøring. Heldigvis kom ingen alvorligt til skade ved eksplosionen, da der ikke var nogen i huset. Et ungt ægtepar i naboejendommen blev dog ramt af glassplinter og måtte køres på hospitalet.

Sabotage

Selvom de mest voldsomme og opsigtvækkende hændelser i Valby var Schalburgtageaktioner, blev der i perioden 1943-1945 også foretaget en lang række sabotageaktioner. De fleste var forholdsvis udramatiske episoder, hvor sabotørerne stillede sig tilfredse med at skaffe våben fra de vagter, der skulle bevogte virksomhederne mod sabotage. En typisk aktion foregik d. 2 februar 1944 på FL. Smidts Valby Maskinfabrik Gl. Køgelandsvej 22, hvor tre personer henvendte til Sabotagevagten og truede ham til at aflevere hans maskinpistol, hvorefter de forlod derefter stedet. Herefter slog vagten alarm og man iværksatte en eftersøgning, der imidlertid ikke gav noget resultat.

Især netop FL.Smidts Valby Maskinfabrik og Pindstofes Maskinfabrik på Trekronergade 38, der begge producerede *for tysk regning*³, var gentagende gange udsat for sådanne forsøg på at skaffe våben. I alt var Valby Maskinfabrik i perioden 1943-1945 udsat for syv forsøg på våbentyveri, heraf to vellykkede, mens Pindstofes Maskinfabrik var udsat for fire forsøg, hvoraf ét gav udbytte.⁴

Begge virksomheder var imidlertid også objekter for egentlige sabotageaktioner. I 1943 var Valby Maskinfabrik udsat for tre mindre sabotager, mens Pindstofes Maskinfabrik i 1944 blev udsat for en ganske omfattende sabotage. Fabrikken var et oplagt mål, fordi omkring 25% af produktionen gik til den tyske værnemagt, og den 17. januar gik det galt, da en gruppe sabotører trængte ind på fabrikken og sprængte den i luften. Men til trods

³ Især FL. Smidts rolle under besættelsen har været genstand for megen polemik. Koncernen havde således en betydelig indtjening under besættelsen – specielt i forbindelse med konstruktioner af tyske bunkers ved den jyske vestkyst.

⁴ Derudover skal det nævnes, at også Valby Gasværk var genstand for sabotørernes opmærksomhed. Der er imidlertid kun optegnelser om en succesfuld aktion - d. 24. maj 1944, hvor tre bevæbnede mænd sjal en lastbil og tre tromler benzol.

for betydelige skader gik der alligevel ikke lang tid før fabrikken igen var i gang med at producere.

En anden virksomhed der blev hårdt ramt af sabotage var mineralvandsfabrikken Solbjerg på Gl. Køgelandevej 55. Den 20. november 1943 var Fabrikken udsat for en brandbombeeksplosion, der fik hele dens facade ud mod Gl. Køgelandevej til at falde sammen. Virksomheden blev formodentlig ramt af sabotagen, fordi den fremstillede mineralvand og marmelade til tyskerne.

Org. Det Kongelige Bibliotek.
Mineralvandsfabrikken Solbjerg Gl. Køgelandevej.

I takt med at tyskerne var ved at tabe krigen og modstandsbevægelsen fik stadig flere våbenleverancer, blev sabotagen i Valby mere omfattende, og op til årsskiftet til 1945 eskalerede de store sabotageaktioner. Den 18. december 1944 blev maskinfabrikken ESAB på Trekronegade raseret. Den fremstillede svejsemaskiner og materiel til tyskere. Den 21. december 1944

blev autoværkstedet Bena på Gl. Køgelandevej 75 sprængt i luften, og endelig blev maskinfabrikken Carltorp ved Roskildevvej i det yderste Valby jævnet med jorden natten til d. 1. januar 1945. Som det illegale Information skrev, sørgede de danske sabotører for nytårsbomberne den nat ! Fabrikken havde før været udsat for sabotage og blev sprængt, fordi der blev fremstillet reservedele til tyske tanks og u-både.

I løbet af foråret 1945 bredte jernbanesabotagen sig også til Valbyområdet. I løbet af natten mellem den 5. og 6. april blev der i området mellem Vigerslev og Glostrup foretaget en mængde ganske omfattende sprængninger, der fik sat jernbanedriften ud af funktion i flere timer. På den samme strækning var der også sprængninger natten mellem d. 16. og 17. april samt natten mellem d. 20. og 21. april. De sidste omfattende jernbanesprængninger fandt sted d. 25. april mellem Valby Langgade og Peter Bangsvej. Her resulterede sprængningerne i, at nattens godstrafik blev voldsomt forsinket og måtte omlægges.

Jernbanesabotagen kan forekomme ligegyldig set i forhold til de mere dramatiske fabrikssabotager, men her må man tænke på, at tyskerne brugte hele 25.000 soldater til bevogtning af de danske jernbanestrækninger. Så selv om der kun var få sprængninger i Valbyområdet bidrog de også til at holde tyskerne beskæftigede.

Endelig skal en mere kuriøs "sabotagelignende" aktion nævnes. Den foretog i Toftegaards Biograf d. 23. april 1944. Her trængte en gruppe bevæbnede mænd ind i biografen og afbrød filmforestillingen, hvorefter de viste et lysbillede af en karikatur af Hitler - akkompagneret af antitysk propaganda fra en medbragt grammofonplade. Efter det korte intermezzo forlod de stedet og fortsatte "turneen" i andre Københavnske biografteatre.

Likvideringer

Et særlig tragisk kapitel under den danske besættelse var de mange likvideringer, som både schalburgtører og modstandsfolk stod bag. I denne henseende var forholdene i Valby som i resten af landet, og særlig i den sidste tid af besættelsen blev der foretaget flere likvideringer eller forsøg på derpå.

Eksempelvis blev lærlingen Ole Nielsen, der var medlem af DNSAP, den 28. december 1944. likvideret på sin arbejdsplads Valby Maskinfabrik. Og bare to dage senere var Ingeniør Paul W. Meyer – der arbejdede for tyskerne – sammen med sin kone udsat for et attentatforsøg i deres hjem på Rasmus Raskvej 10. De slap begge fra det med mindre kvæstelser, men en uges tid senere var Paul W. Meyer igen udsat for et attentatforsøg, som han igen slap fra med livet i behold.

Men det var ikke bare modstandsbevægelsen der likviderede. Eksempelvis blev bestyreren af Denka Radios filial på Toftegaards Allé Anker Knudsen skudt i forretningen d. 8. januar 1945 af Schalburgfolk. Som om dette ikke var nok, blev forretningen desuden sprængt i luften dagen efter.

Endelig illustrerer en episode ud for Vigerslev Brandstation på sørgeliste vis den af tyskerne dikterede strategi med clearingsmord som hævn for sabotage og likvideringer.

Den 12. april 1945 likviderede Langegruppen under Holger Danske således et ægtepar, hvor manden var den berygtede og hensynsløse Schalburgtør og HIPO-betjent Gotfredsen Schmidt. Nogle få dage senere blev likvideringen hævnnet på den mest grusomme måde, ved at man samlede nogle tilfældige personer op, skød dem, og efterlod dem på samme sted, hvor ægteparret Schmidt var blevet skudt.

Folkestrejke og opløsning af det danske politi

Under folkestrejken⁵ (26.juni - 5.juli 1944) var der i Valby ligesom i resten af København forskellige optøjer med bål i gaderne som protest mod tyskernes udgangsforbud. Samtidig sørgede Valbyborgerne ganske effektivt for at sporvognsdriften blev sat ud af drift, hvilket følgende lille episode bevidner; Om morgenen d. 3. juli tog sporvejsborgmester H.P. Sørensen således tidligt ud til Valby Remise for at få gang i sporvognsdriften. Han holdt en tale til sporvognsfolkene, hvor han lovede at stå på forperronen i den første vogn som kørte ud. Vognen var imidlertid ikke kommet ret langt før den blev mødt af en regn af stenkast, som fik sporvognspersonalet og borgmesteren til at ile tilbage til sporvognsremisen, hvor de blev modtaget af sarkastiske hurraråb.

Den 19. september 1944 blev det danske politi opløst og sendt til koncentrationslejre i Tyskland, og i forbindelse med denne aktion kom det til en ulykkelig episode på Valby politistation⁶. Da Gestapo trængte ind i bygningen overreagerede den forreste tysker og skød den vagthavende betjent, politiassistent Højvang, der var dræbt på stedet.

Arrestationen af det danske politi førte i Valby ligesom i resten af Danmark i øvrigt til stigende lovløshed. Der var simpelthen ikke folk eller vilje nok til at sørge for orden.

Eksempelvis blev en dame, der havde fået stjålet sin taske på Toftegaardsvej, mødt med en fræk kommentar på Valby politistation, om at man da ikke kunne påtage sig at være barnepige for folk. Det var den 21. september 1944 - bare to dage efter, at det danske politi var blevet fjernet.

⁵ Generalstrejke og uroligheder i København som blev udløst som følge af, at tyskerne besvarede sabotage mod Riffelsyndikatet med fuldbyrdelse af dødsdomme over danske modstandsfolk, Schalburgtage mod Tivoli og indførelse af udgangsforbud mellem kl. 20 og kl. 5.

⁶ Opløsningen af det danske politi skal ses på baggrund af en tysk frygt for, at det nationale politiet skulle falde tyskerne i ryggen ligesom det skete ved befrielsen af Paris.

Sporvejsbogmester H.P Sørensen, senere Københavns over-borgmester tog selv med den første linie 10, den 3. juli under folkestrejken, men vogntoget måtte forlades kun et par stoppesteder fra Valby Remise, fordi demonstranter angreb og knuste de store ruder med sten

Gilbert Nielsen og pastor Glahn

Skal man fremhæve nogen særlig betydningsfulde Valbyborgere under besættelsen må det være malersvend Gilbert Nielsen og sognepræst Thorkild Glahn.

Gilbert Nielsen blev - som en af de første - aktiv modstandsmand i 1940 i en lille gruppe ved navn "Vædderen". Gruppen manglede imidlertid våben og efterhånden blev den splittet for alle vinde med det resultat, at Gilbert Nielsen og enkelte andre fra gruppen tog initiativ til at starte det illegale blad "De frie Danske", som var et af de første illegale blade under besættelsen. Det udkom første gang i december 1941 med et oplag på 200. Senere fik man forbindelse til regulære journalister fra Politiken og bladet nåede helt op på et oplag på omkring 20.000.

For Gilbert Nielsen gik det imidlertid galt allerede i januar 1943, hvor han blev taget og anklaget for at have hjulpet allierede faldskærmsagenter samt for at have forestået udgivelse og fordeling af "De frie Danske" som den danske administration dengang betegnede som et "landsforræde-risk" blad, idet det vanskelig-gjorde samarbejdspolitikken ved at opfordre til sabotage. For Gilbert Nielsen resulterede det i, at han fik otte års fængsel. Efter et års forløb flygtede han, men blev taget igen.

To dage efter politiets arrestation d. 19. september 1944. lykkedes det ham imidlertid - under den store fangeflugt fra Vridsløse - at undslippe. Heref-

Org. Valby Bladet. Gilbert Nielsen i Vridsløse-lille. 1943.

ter huserede han bl.a. på Nykøbing Falsteregnet, hvor han fungerede som infiltrator i Sommerkorpset. Han slap igennem krigen med livet i behold og var en af krigens store skikkelser.

Sognepræsten ved Jesuskirken Thorkild Glahn satte ligesom Gilbert Nielsen livet på spil under besættelsen. Han var ophavsmanden til og organisatoren af PUF, Præsternes uofficielle Forening, der blev dannet i efteråret 1943. Foreningen havde til formål at hjælpe mennesker der var på flugt fra tyskerne. På denne måde blev de danske præstegårde tilflugtssteder for både jøder, eftersøgte modstandsfolk og allierede piloter, der var blevet tvunget til at nødlande i Danmark.

Til sidst fik tyskerne imidlertid nys om pastor Glahns betydning, og han blev fængslet den 13. februar 1945. Han slap dog relativt heldigt fra det og blev frigivet igen den 26. april 1945.

Afslutning

I perioden 1943-1945 var der i Valbyområdet adskillige episoder af Schalburgtage og modstandskamp. Schalburgtagen mod Aller og Nordisk Film var umiddelbart de mest iøjnefaldende aktioner, men der blev også foretaget en lang række sabotageaktioner. De fleste havde til formål at skaffe våben, men der blev også lavet virksomhedssabotage og til sidst jernbansprængninger. Efterhånden blev aktionerne mere hyppige, hvilket også gjaldt de forskellige likvideringer og clearingsmord. I den forbindelse var udviklingen i Valby parallel med udviklingen i resten af Københavnsområdet. Det samme var tilfældet under folkestrejken, hvor bl.a. sporvejene blev sat effektivt ud af drift, og i tiden efter arrestationen af det danske politi, hvor kriminaliteten steg ligesom alle andre steder. Endelig havde Valby i Gilbert Nielsen og pastor Glahn også sine helte, der satte livet på spil i frihedens navn.

Kilder

Rigspolitechefens registreringer 2. september 1943 - 14. september 1944.

Det illegale Information. August 1943 - maj 1945.

Politidirektørens indberetninger om forholdene i København 1. januar 1944 - 28 juni 1944, samt 5. juli 1944 - 17. september 1944. I *Daglige Beretninger om Begivenheder under den tyske Besættelse*, Kbh. 1945.

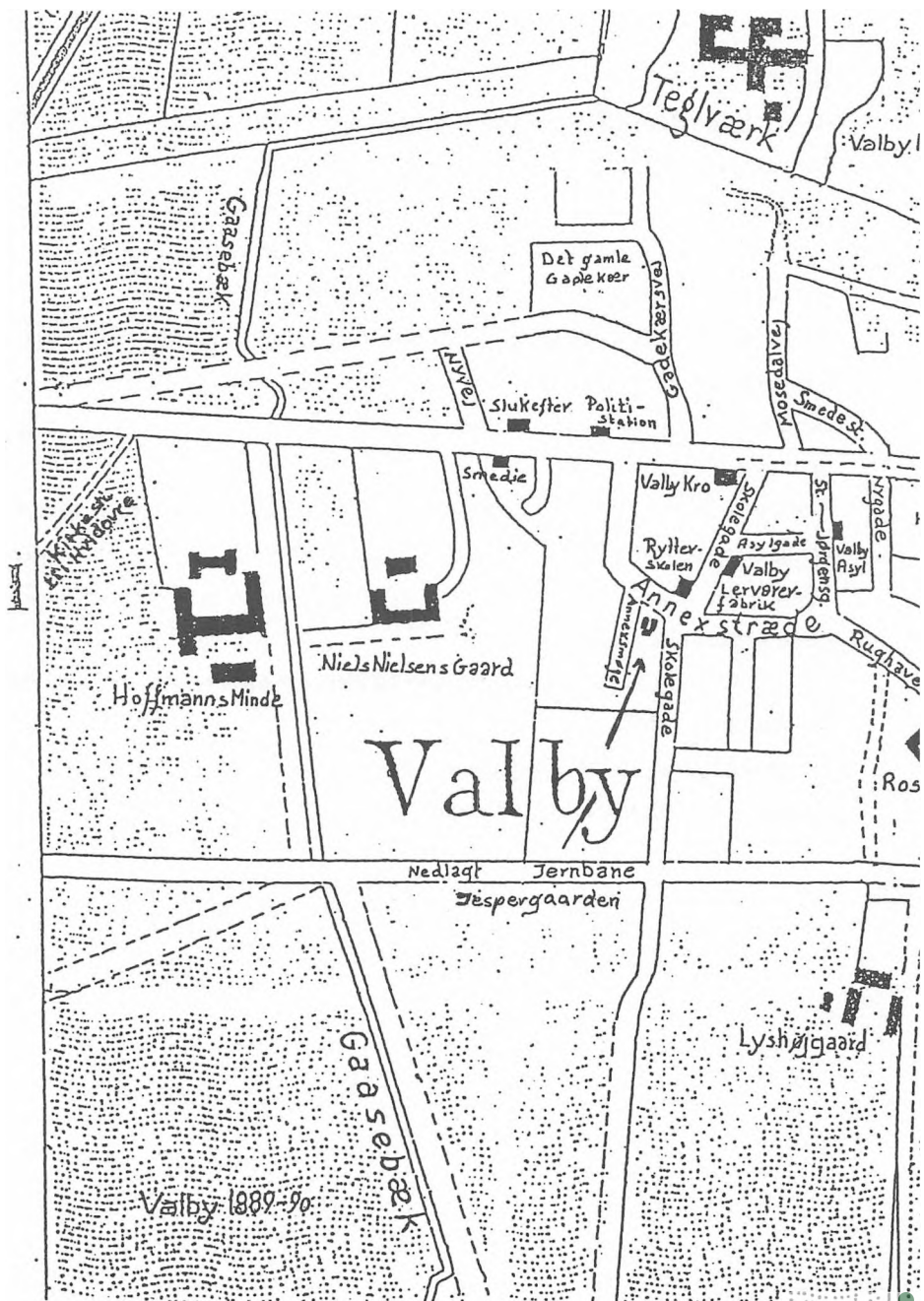
Niels Alkil (red) *Besættelsestidens Fakta, Dokumentarisk Haandbog*, København 1945. bd. I-II

Besættelsen og Frihedskampen 1940-45. Hvem, Hvad, Hvor. 3 udg. København 1993.

Redaktør Søren Hansens beretning om Begivenhederne i København omkring den 1. juli 1944, samt beretninger om tiden fra den 19. september 1944 til 4. maj 1945. I *Daglige Beretninger om Begivenheder under den tyske Besættelse*, Kbh. 1945.

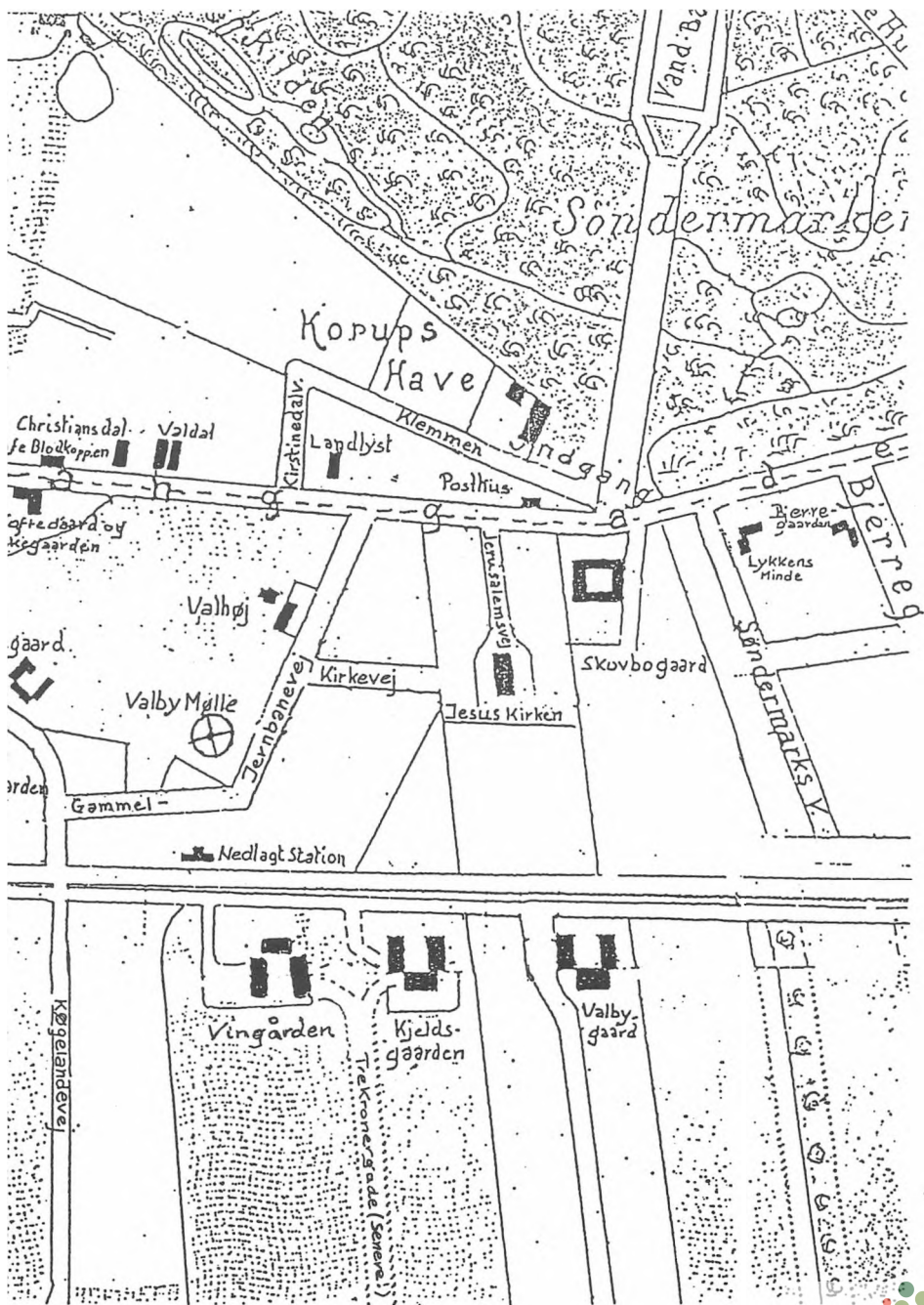
Per Eilstrup og Lars Lindeberg: *De så det ske under besættelsen.* Bind 2. København 1969.

Danmarks første Modstandsgruppe oprettedes 9. April. Artikel om Gilbert Nielsen i *Nationaltidende* d. 9. april 1950.

Valby 1889-90

Valby

Villaveje i Valby

Af Kjeld Jeppesen

Ved et tilfælde fik jeg fat i et udstykningskort for Strindbergsvej og Bjørnsonsvej. Det vakte min nysgerrighed. Kortet var fra 1899, så disse veje har altså eksisteret i mere end hundrede år.

Nytåret 1901 blev Valby indlemmet i Københavns kommune, og det betød at Valbys funktion som leverandør af fødevarer til storbyen til forstad ændrede sig. Valby udviklede sig i stedet til et driftigt område med virksomheder og forretninger. Etableringen af boliger til alle de nye indbyggere begyndte i området syd for banen med salget af "Kjeldsgårdens", "Vingårdens" og "Valbygårds" jorder i Trekronergadekvarteret. Byggeforeningen "Venner Hjem" købte jord til kr. 3,00 pr. kvm., mens "Kløverblad Byggeforening" måtte betale kr. 6,40 pr. kvm. Det afstedkom konkurrence på salg af jord i det sydlige Valby.

"Valbygård" var flyttet til den anden side af banevolden, hvor nu Aller ligger. Gårdens flytning ud til eget jordtilliggende skete, efter at den var nedbrændt på sin gamle beliggenhed i 1877. Det stykke jord nord for banen, hvor den tidligere lå, blev solgt til brygger Jacobsen som her byggede Jesuskirken.

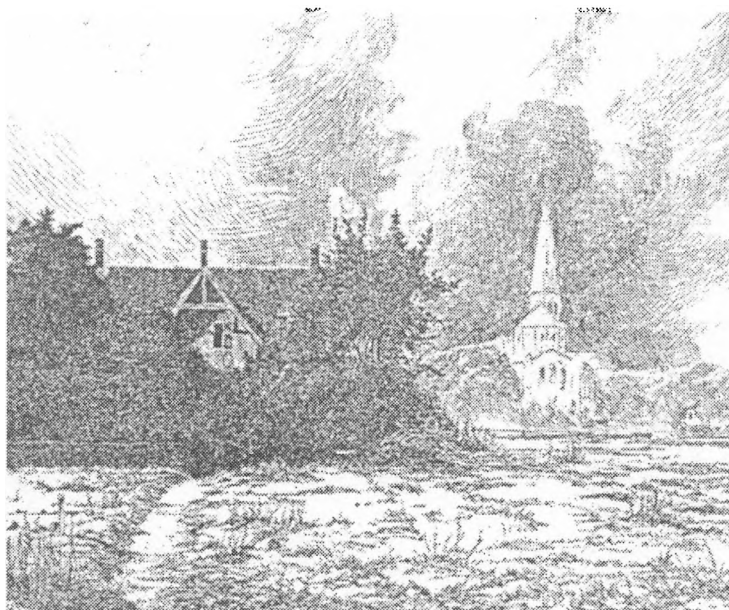
Arealet mellem Vestre Kirkegård og Bjørnsonsvej ved den nuværende Sjælør Boulevard tilhørte DSB. Det var en del af Valby Bakke. Jorden blev afgravet til opfyldning af Kalvebod Brygge og rangerterrænet ved Dybbølsbro i perioden 1900-20. Det havde tidligere tilhørt "Skovbogård". Vejmyndighederne havde vel også tænkt sig en omfartsvej fra Sydhavnen til Valby med en bro over banegraven.

Org. V.L.S. Valbygård set fra syd ca. 1900.

Der udviklede sig et villakvarter på Strindbergsvej og Bjørnsonsvej, med en bager i nr. 13 og en købmand i nr. 58 på Bjørnsonsvej, og på Strindbergsvej nr. 62 et ismejeri i kælderen. Men ellers var man henvist til Trekronergade, der på et tidspunkt havde 40 forretninger, indtil Vigerslev Allé-kvarteret og Toftegårds Plads udviklede sig med forretninger og store og små ejendomme beboet af folk, der arbejdede i København. Der var dog enkelte industrier på de to villaveje, for eksempel et keramikværksted på Strindbergsvej nr. 1, i nr. 40 en chokoladefabrik og en cigarmager i nr. 57.

Nu, godt hundrede år efter, at enge og kornmarker blev omskabt til pæne huse og haver, har vi stadig et hyggeligt villakvarter, som ikke har forandret sig så forfærdelig meget - heldigvis.

Org. V.L.S. Kjeldsgården set fra syd. Radering af V. Larsen 1926

Et brev i Valby Lokalhistoriske arkiv

Af Valentin Nielsen

Arkivet har gennem årene modtaget mange arkivalier af forskellig art til opbevaring. I 1998 modtog vi fra Hvidovre Lokalhistoriske Selskab en del gamle dokumenter, der havde tilhørt Danshøjgård i Vigerslev. Der var breve, forsikringspoliser og regninger af forskellig art fra gårdens drift i tiden fra 1825 til 1900. Blandt brevene var der et, der var meget interessant, idet indholdet havde tilknytning til en arvesag mellem Danshøjgård og Skyttegård i Vigerslev. Brevet var dateret den 17. November 1870 og sendt til "Gaardeier Søren Larsen i Viersløv", underskrevet af C. Alberti.

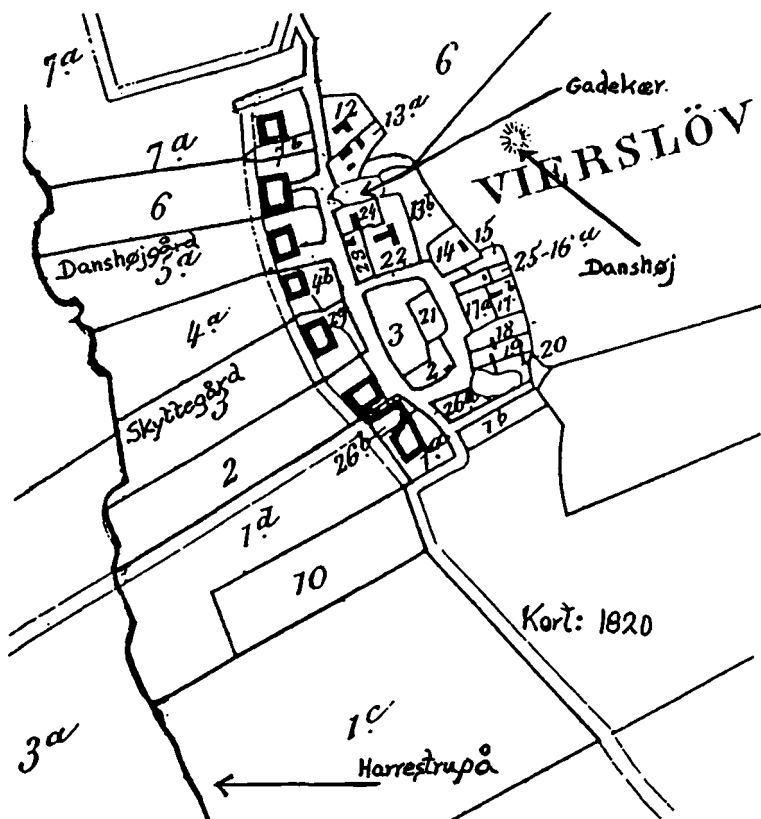
Tjibommand. 17. November 1870.

Til
Gaardeier Søren Larsen i Viersløv!

Til Søren Sørensen lader jeg heri følge en del-
skrift af den i aft. C. G. Larsen-Bo afregte Skyt-
telser. Maaske vil du være gubeligst med at lade
Strøingen Morten Jensen ^{Carl Jensen} og ^{Thorsen} alle den
delsskriften. Deretter forsendes jeg den tilbage.

Carl Alberti
C. Alberti

Arvesagen opstod ved bodelingen efter gårdejer Christian Gotfred Larsen, Skyttegården, der døde i 1870 kun 27 år gammel. Der var ingen nære arvinger til Skyttegården, derfor kom gårdejer Søren Larsen, gårdbestyrer Morgen Jensen, Danshøjgård, og gartner Carl Johan Olsen, Vigerslev, ind som fjerne arvinger. Samtidig var der en meget stor gældsfordring i Skyttegården, som var til udbetaling. Der blev indgået forlig mellem parterne, og Skyttegården blev solgt på auktion til en vognmand Osvald W. Bruun.

Vigerslev 1820.

Kort efter blev gården revet ned og flyttet ud fra Vigerslev by og bygget op på marken ved det nuværende Gårdstedet, og fik navnet Store Vigerslevgård.

Den person, der havde underskrevet brevet til gårdejer Søren Larsen, viste sig ved nærmere undersøgelse at være den tids meget kendte jurist og folketingsmand Carl Christian Alberti (1814-1890). Han var formand for Bondevennerne Selskab og i Folketinget fra 1849 til 1890. Hans søn var den senere så sørgeligt berømte justitsminister P.A. Alberti (1851-1932).

Kilder

Brev til Valby Lokalhistoriske Selskabs arkiv

Oline og Oscar Udsholt: *Vigerslev, Landsbyen ved Harrestrupåen*. Hansens Forlag 1990

III. Danske Konversations Leksikon. Berlingske Forlag 1933

„FREM”
er Valby Forbrugsforening, —
aabner sin Forretning den 15 Maj i
Smedestræde Nr. 3 Kælderen.
Indmeldelse sker Gl. Jernbanevej 24, 1ste
Sal, Fredag og Lørdag fra Kl 7—9
M. Schomburg,
Formand

Kosak-købmanden i Valby

Af Lars Due Arnov

På forunderlig vis kom verdenshistoriens vingesus til Valby i slutningen af 1920'erne, da den afdøde russiske enkekejszerinde Dagmars livkosak (liv-vagt) Timofei Jaschik åbnede en købmandsbutik på Vestervang 47 i Valby. Ligesom mange andre russere var Jaschiks ophold i Danmark resultatet af den russiske revolution, men hans historie er helt speciel.

Han blev født i 1878 i det sydlige Rusland og tilhørte folket Kubánko-sakkerne – et blandingsfolk med elementer af slaver og tatarer. Kubánko-sakkerne var ligesom andre kosakfolk kendt som usædvanligt gode ryttere og frygtløse soldater. Oprindeligt havde de været et oprørske rytterfolk, der bekæmpede den russiske zar, samt plyndrede og røvede næsten efter behag på de vide russiske stepper. I løbet af 1600-tallet lykkedes det imidlertid zar Peter den Store at vinde kontrol over kosakkerne ved at give dem særlige privilegier, og gøre dem til vogtere over landets grænseegne. I de følgende århundreder, var de under mange krige og konflikter zarens særlige og trofaste elitestyrker.

Det var også som tapper og pålidelig soldat, at Timofei Jaschik gjorde opmærksom på sig selv over for zar Nikolaj d. 2. Først kom han i zarens livgarde, og i 1914 blev hans indsats belønnet med det ærefulde embede som zarens livkosak. I ca. et år tjente han zaren, som han var fuld af beundring overfor. I sine erindringer skriver Jaschik flere gange, at zaren var et fysisk pragteksemplar, og at han, i modsætning til hvad andre sagde om ham, var fuld af omsorg over for det russiske folk.

Efter endt tjeneste i 1915 (livkosak-embedet var kun på ét år) blev Jaschik sendt i krig, da Første Verdenskrig var brudt ud. Jaschiks rytterenhed var dog ikke direkte involveret ved fronten, men alligevel blev han

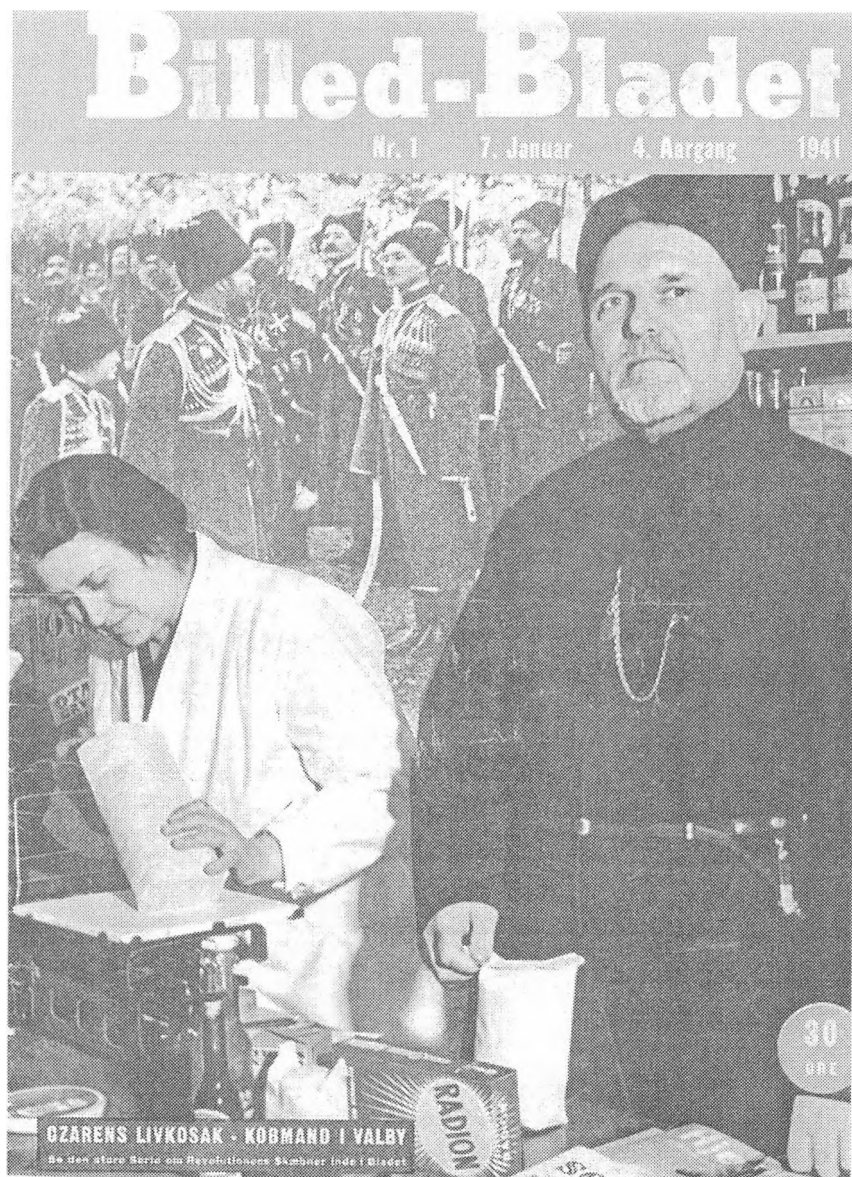
øjensvidne til meget af den menneskelige nød og forarmelse, som skulle gøde jorden for den russiske revolution. I sine erindringer skriver han eksempelvis, at de red gennem egne, hvor befolkningen var så elendigt stillet, at den måtte leve af at spise bark.

Sidst på året 1915 blev Jaschik imidlertid trukket ud af krigen. Han var blevet særligt udvalgt til at tjene den danskfødte enkekejsersinde Dagmar som personlig livkosak. Enkekejsersinden var i 1866 blevet gift med zar Alexander d. 3, som døde allerede i 1894, hvorefter deres søn Nikolaj d. 2 overtog tronen. Han skulle blive Ruslands sidste zar.

I de første år af Jaschiks tid som livkosak for enkekejsersinde Dagmar, var forholdene dog endnu rolige. Sammen med enkekejsersindens anden livkosak – Jaschiks ven og følgesvend Poliakov – vogtede de over enkekejsersinden i ro og mag – og i skønne omgivelser på prægtige slotte. De delte tjenesten imellem sig, således at Jaschik arbejdede den ene uge og Poliakov den anden. Idyllen varede dog ikke længe, og efterhånden begyndte sorte skyer at trække sig sammen. Lenin og kommunisterne kom til magten, og enkekejsersinde Dagens hof blev sendt i eksil på Krimhalvøen. I lang tid var hoffet under nøje overvågning af kommunisterne, men alligevel lykkedes det for enkekejsersinden og en stor del af tjenestefolkene – heriblandt Jaschik og Poliakov – at flygte med et engelsk krigsskib i april 1919.

Fra Krimhalvøen kom de via England til enkekejsersinde Dagens føde-land Danmark, hvor de to trofaste livvagter i resten af hendes levetid vogtede over hende på det lille eksilhof på Hvidøre. De fulgte hende overalt, skiftedes til at sove ved døren til hendes sovegemak, og var med på hendes rejser rundt i Danmark. Og da hun til sidst var så svag, at hun ikke længere kunne gå, bar de hende i guldstol i deres arme.

I 1920'ernes københavnske gader vakte de to kæmpestore kosakker stor opsigt, når de eskorterede enkekejsersinden. De bar næsten altid deres sær-

Jaschik i sin forretning på Vestervang 47, 1941. Org. Billed-Bladet, nr. 1, 7. januar 1941.

lige kosakuniformer, og med deres store skæg lignede de hinanden til forveksling. Faktisk troede mange, at der kun var én kosak.

Jaschik, der i de første år i Danmark nok forstod, men kun kunne sige tre ord på dansk, nemlig: *"kejserinde"*, *"ja"* og *"tak"*, fortæller i sine erindringer – med varme og humor – om den nysgerrighed han vakte:

"En dag var Kejserinden til en stor begravelse i Holmens Kirke...Kejserindens chauffør, Larsen, og jeg blev udenfor. Jeg var i fuld uniform, og det varede ikke længe, før der samledes en mængde drenge og piger foran mig. Først betragtede de "mærkværdigheden" i ærbødig afstand, men da de opdagede, at jeg ikke tog nogen notits af dem, blev de mere og mere dristige, og de allerdristigste rykkede så nær, at de begyndte at pille ved min burka, min store, lodne kappe. Hvis de havde fået lov til at fortsætte, var det rimeligvis endt med, at de havde trukket mig i skægget for at prøve, om det var ægte, men pludselig sagde chauffør Larsen til dem: "Pas I bare på – det er en rigtig levende kosak og han æder børn". De trak sig tilbage, hvorpå en af de dristigste spurgte: "Er det sandt?" Her nyttede, hverken "kejserinde" eller "tak", så jeg sagde "JA" – og i samme øjeblik fløj de til alle sider."

Da enkekejserinden døde i 1928 skete der imidlertid store forandringer i Jashik og Poliakovs liv. De havde næsten hele deres liv været livvagter, og de ville allerhelst tilbage til Rusland. Men det Rusland, de kendte, eksisterede ikke mere. Nu sad Stalin tungt på magten i Sovjetunionen, og enhver med forbindelse til zarfamilien var bandlyst under det nye styre.

Poliakov havde det sværest med de nye omstændigheder. Hans helbred skrantede, og han talte meget dårligt dansk. Han havde derfor svært ved at finde arbejde. For Jaschik gik det noget bedre. Han var allerede i 1925 blevet gift med danske Agnes Aabrink, og sammen med hende købte han –

kort efter enkekejsesinde Dagmars død – en købmandsforretning på Vestervang 47 i Valby.

Desværre skriver Jaschik i sine erindringer ikke meget om tiden i Valby.

Han fortæller, at han og hustruen har et lille beskedent hus og mange gode russiske venner, samt at hans gamle ven og kollega Poliakov boede hos dem i de sidste år af sit liv. Efter sigende skulle Jaschik dog have været en personlighed, som man lagde mærke til i Valby, og som alle kunne huske, hvis de havde besøgt hans forretning. Men ellers levede han stille og tilbagetrukket og udtalte sig kun nødtvunget til den nysgerrige presse og offentlighed.

I 1942 dikterede Jashick sine erindringer på russisk til sin hustru, som skrev dem ned på dansk. Jashick døde i 1946 og blev begravet i Assistens Kirkegårdens russiske sektor. Hans hustru førte i nogle år købmandsforretningen på Vestervang 47 videre og solgte den så. Hun døde i 1952 og blev begravet ved sin mands side.

Vestervang 47. 1941.

Kilder:

Timofei K. Jashick: *En livkosaks erindringer*. København 1968

Ude og Hjemme, 20.1.1935: *Kejserinde Dagmars to Livkosakker*

Billed-Bladet, nr. 1, 7.1.1941: *Czarens Livkosak – Købmand i Valby*

Henrik Bartelsen: *Russiske flygtninge i Danmark, II: 1925-1995*. Forlaget Attika 1993.

Peter Ulf Møller: *Anmeldelse af Henrik Bartelsen: Russiske flygtninge i Danmark, II: 1925-1995* i Berlingske Tidende, 1993.

Mejeriet „L y s h ø j“, eneste Mejeri i Valby, lille Ørstedesvej 1, Hj. af Rughavevej.

Trods Mælkeprisernes Stigning, sælger jeg Mælken til de gamle Priser:

Sød Mælk	14	Øre.	pr.	Pot.
HalvskummetMælk	8	—	—	—
Skummet Mælk	6	—	—	—
Kjærnemælk	7	—	—	—
Fiske Fløde	1,20	—	—	—
Fløde Nr. 1	80	—	—	—
Fløde Nr. 2	60	—	—	—

VALBYBLADET 16-11-1901

Farlig ålefangst i Damhussøen

Af Valentin Nielsen

I løbet af sommeren 1906 kunne folk se, at vandstanden i Damhussøen blev lavere og lavere, og snart var hele søen tørlagt; kun på de dybeste steder af søbunden var der nogle vand- og mudderhuller tilbage. Selv om det var farligt at færdes ved disse huller, ville folk derud for at fange nogle af de store ål, der havde søgt ud til søens sidste vandpytter. Ålene var nemme at fange, og i deres iver for at få så mange ål som muligt, kom folk for langt ud i muddret og sank i. De blev dog alle reddet ind på fast grund.

En af ålefangerne, der var kommet for langt ud, blev reddet i sidste øjeblik. Han var fra Vigerslev og hed Søren Andersen. Søren var en lille mand, der ernærede sig som kludesamler. Han havde fra fødslen en rygskade og blev derfor kaldt "Skrutsøren". Han boede i et lille hus bag Vigerslev Stræde sammen med sin samleverske Marie, kaldet "Dosmer". De var byens originaler, og de var begge drankere.

Vigerslevs venlige politimand Høg-Andersen hjalp ofte "Skrutsøren", når han havde problemer. Høg-Andersen fortæller: Netop den dag, hvor den store ålefangst i Damhussøen havde fundet sted, traf jeg "Skrutsøren" på Vigerslev Gade, helt smurt ind i pløre til armhulerne og med en sæk på nakken. Jeg spurgte ham, hvor han havde været og hvorledes det var, han så ud. "Jeg har været ude at stange ål i Damhussøen," svarede "Skrutsøren", "men kom for langt ud i det bløde mudder og sank i til armhulerne; jeg kunne ikke komme op ved egen hjælp, og der kom folk til, og de forsøgte at hale mig op, men det lod sig ikke gøre, da jeg for langt ude i mudderhullet; der blev hentet en stige og noget reb fra Damhuskroen, stigen blev lagt ud over mudderhullet og rebet kastet ud til mig, og ved hjælp af

stigen og rebet fik de gode folk trukket mig ind på fast grund; jeg reddede livet og en god sæk ål, men mine træsko blev derude i mudderet; efter dette her skal jeg aldrig mere ud at fange ål i Damhussøen.”

Org. Bente Lund. Søren Andersens hus "Mellemhuset" matrikel nr. 20. Foto ca. 1920.

Efter sigende er et uheld skyld i udtørringen af Damhussøen dette år. Vandvæsenet havde nemlig foretaget nogle borer i omegnen af søen den sommer, og det har måske truffet den vandåre, der forsyner søen med vand. Derved var vandtilførslen stoppet og søen blevet tørlagt.

Det var dog ikke den eneste gang, Damhussøen blev ramt af udtørring. To år før, i 1904, under den næsten tropiske varme det år og rekordlav nedbør i juli, forsvandt søen også. Det samme gentog sig i 1907 og i sommeren 1911, der var meget solrig med hedebløge. Igen i 1913 lod søbunden sig

se, men herefter passede Valby og Frederiksberg Vandværk på med op-pumpningen fra deres boringer tæt på søen.

Org. V.L.S. Den tørlagte Damhussø set mod Ålekistevej. Foto. 1906.

Frit efter politiass. Høg-Andersens små beretninger fra Vigerslev 1940, utrykt

Kilder

Kristian Kristiansen: *Mystikkens Danmark*, Forlaget Danmark 1990

En forsvunden Sø. Hjemmet 1906

Dansk Familie Blad 1911

Valby – min by

Ved hundredåret for Valbys indlemmelse i København 2001

Af Bente Frost

Fra 1952, da jeg var 15 år, har Valby været min by

Jeg kom fra én provinsby – Odense – til en anden provinsby – Valby og følte mig snart hjemme her. Der var selvfølgelig mange ting, der var anderledes bl.a. skolen – Ålholm Skole. Men byen som by havde mange lighedspunkter med det, jeg kom fra.

Det var spændende for en sådan stor provinspige at tage sporgvognen ind til Magasin. Og første gang man hørte rådhusklokkerne live, i stedet for kl. 12 i radioen, var da en oplevelse.

Jeg boede alene det første halve års tid i en lejlighed på Harrestrupvang, indtil min mor fik arbejde i København. Dengang var børneværn og andre sociale foranstaltninger ikke så effektive som i dag, så det, at en femtenårig pige boede alene i en lejlighed, var der ingen, der tog sig af. Der var så heller ingen, der bestemte over min fritid, så Valby og nærmeste omegn blev grundigt undersøgt til fods og på cykel. Damhussøen, Damhusengen, Valbyparken, Søndermarken og Utterslev Mose var favoritstederne.

Valby har med et par års undtagelse været min by siden. Fra starten var jeg indblandet i aktiviteter bl.a. de grønne spejdere i Ålholm Sogn. Og senere, da børnene var kommet i skole, var det den lokale venstreforening og FDF i Timotheuskirken og Margrethekirken, der var mine fritidsinteresser. Jeg var da ca. 25 år. Siden da har jeg været aktiv i Valbys daglige liv og har fulgt alt, hvad der har været af aktiviteter, på nærmeste hånd.

Valby stemte ja til fortsat bydelråd ved valget d. 28. september år 2000. Som den eneste bydel i København var der flertal for at få bydelråd i Valby.

Der blev skrevet side op og side ned med mulige forklaringer på denne bys anderledes reaktion på valget. Jeg synes ikke, der var nogen, der fik fat i de reelle baggrunde for Valbys ja.

Ingen del af København har i mine øjne markeret sig så stærkt omkring det at leve i sin egen del af byen - som Valby har gjort op igennem årene. Samarbejde, arbejdsglæde, interessefællesskaber, venskaber og meget mere har præget den gruppe af valbyborgere, der gennem de sidste 30 år har sat sit præg på Valbys officielle liv.

Valby fik selvfølgelig sit lokalråd, da ideen om det havde bredt sig i København. Og selvfølgelig var det socialdemokraterne, der prægede arbejdet og besatte de fleste medlemspladser i Lokalrådet, som repræsentanter for de forskellige interessorganisationer i Valby.

Ind i det Lokalråd kom jeg, som Venstres repræsentant en gang i begyndelsen af halvfjerdsene. I sådan nogle foretagender er det altid svært at få besat sekretærposten, der er for meget arbejde med det job. Så jeg sagde, at det ville jeg da godt. Min bagtanke var, at der var så adgangsbilletten til forretningsudvalget, som socialdemokraterne ellers sad hårdt på. Den aften, der skulle være valg til forretningsudvalget, var der et nyt medlem repræsenterende oplysningsforbundene. Det var selvfølgelig en socialdemokrat – Poul Øland, der skulle repræsentere AOF. Jeg har for resten tit spekuleret på, hvad Poul Øland lavede i AOF, så han kunne være værdig til repræsentere AOF, men det har jeg aldrig fundet ud af.

Dette nye medlem, som tilfældigvis også lige var blevet formand for socialdemokratiet i Valby, var åbenbart ikke blevet informeret om forløbet af sekretærjobsbesættelsen, så han blev meget frustreret og hvædede over til

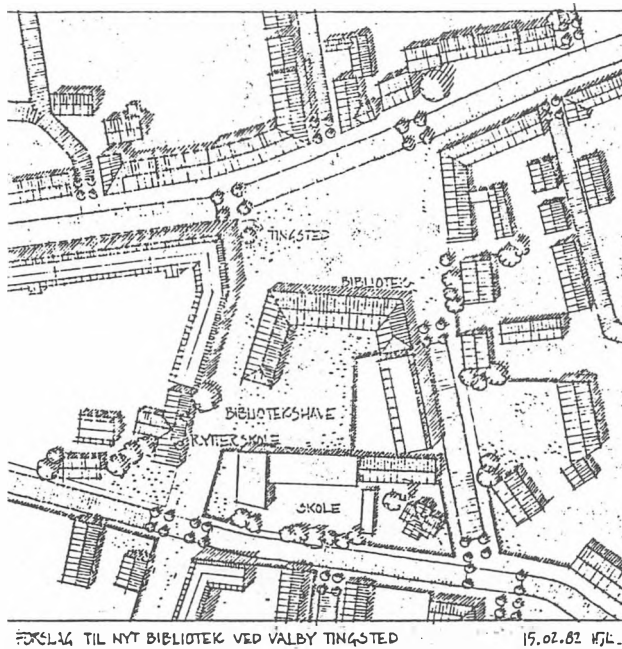
formanden for Lokalrådet Thorborg Jensen: jamen hun er jo fra Venstre!! Jeg fik nu jobbet alligevel og pladsen i forretningsudvalget.

Det blev starten på en meget frugtbar tid for Valby Lokalråd. Når møderne, der blev holdt i Valby Kulturcenter på Høffdingsvej 10, var slut, gik de fleste deltagere på kroen på hjørnet af Vigerslev Alle og Fengersvej for at få en øl. I starten sad vi ved to forskellige borde. Venstrefløjen og højrefløjen. Men der var jo en råben frem og tilbage, og det endte så med, at bordene blev slået sammen. Og der startede så det noget unikke samarbejde mellem de forskellige politiske partier og organisationer i Valby. Et samarbejde, der har fortsat siden, og som resultat gav en bydel, der var parat til at tage ansvar for sig selv. Det var navne som Holger Muller, Thorborg Jensen, Ove Behrendt, Poul Øland, Villy Sørensen, Ejnar Jensen – A, Helmer Petersen, Henning Terndrup – C, Annie Larsen, Flemming Balle – SF, Claus Lundquist – VS, Bruno Svindborg – K og så mig selv fra V, der prægede arbejdet.

På et tidspunkt omkring 1980 lavede Villo Sigurdsson, der på det tidspunkt var borgmester, et debatoplæg om det centrale Valby. Oplægget blev aldrig til et forslag i Borgerrepræsentationen, men gav anledning til megen debat i Valby og selvfølgelig også i Lokalrådet. På det tidspunkt var der en meget aktiv handelsforening i Valby startet af Axel Kristensen, som alternativ til den dengang noget henslumrende Valby Handelsforening.

Axel Kristensen opfordrede kraftigt til, at der nu kom gang i tingene i Valby. Sammen med Lokalrådet blev det foreslået, at man skulle arbejde for at få udskrevet en arkitektkonkurrence om det centrale Valby herunder placering af et nyt bibliotek. Der blev udarbejdet et grundlag for denne arkitektkonkurrence, et stort skriftligt materiale, der blev offentliggjort i Valbybladet. Der blev lavet annoncer, der på provokerende vis gjorde opmærksom på problemerne i Valby, vi fik eget logo: Valby – din by. Begge dele blev for øvrigt udarbejdet af min datter Lone. Logoet ligner til forveks-

ling det logo, Valby Bydelsråd bruger. Hele projektet mundede ud i 3 dage på Valby Tingsted. Der var boder med fadøl og med oplysning og et Tivoli og et telt med underholdning. Det regnede uafbrudt i alle tre dage, så det overskud, vi havde håbet på til bidrag til arkitektkonkurrencen, var ret begrænset.

Forslag til nyt bibliotek ved Valby Tingsted. 1982. Tegning: Hans Jørgen Lykkebo.

Dette noget mislykkede projekt havde én gevinst. Det viste, at vi kunne stå sammen, arbejde sammen, tage ansvar sammen. Og for første gang fik vi Valbybladet på banen som makker i det lokale samarbejde.

Der blev startet et lokalhistorisk arkiv og forening for Valby, vi fik lavet et stort og godt medborgerhus, vi lavede borgermøder, udtalelser om lokalplaner osv.

Kernen i alle disse arrangementer var for det meste medlemmer af Lokalrådet suppleret med medlemmer fra de lokale partiforeninger. Så min påstand om Valbys baggrund for sin stillingtagen til bydelsstyre er, at de var klart meget bedre vant til samarbejde på det lokale niveau end de andre bydele. Borgerne i Valby havde set de lokale aktører på banen i mange forskellige funktioner, og valbyborgerne var vant til at diskutere lokale spørgsmål og til at deltage i lokale aktiviteter. Så da bydelsrådet var en realitet, var medlemmerne af bydelsrådet vant til gennem mange år forinden at arbejde sammen, de kendte hinanden godt, og de fleste havde lært at sætte pris på at være sammen. Og valbyborgerne kendte de fleste af de nye politikere på forhånd, vidste at de længe havde deltaget i den lokale debat og var vant til at se dem i Valbybladet ved alle mulige arrangementer.

Det er Valbys styrke, at de siger ligesom jeg: Valby – min by.

I denne måned er det så 100 år siden, at Valby blev indlemmet i Københavns kommune. For øvrigt tror jeg slet ikke, Valby-borgerne blev spurgt, om de ville indlemmes i København.

Det er en lidt mærkelig tanke at skulle fejre eller måske rettere markere dette lige ovenpå Valbys nederlag i bydelsrådsvalget.

Ved et møde lige efter valget udbrød en deltager spontant: 100 år er nok!!

Og det kan jeg så være helt enig i.

Et offerfund fra Vigerslev

Af Valentin Nielsen

I 1975 blev der i haven i Engdraget 68 ved Vigerslev gjort et bemærkelsesværdigt fund. Ved udgravning til et svømmebassin stødte ejeren på en fuldgrebsdolke og en randlisteøkse. Fundet blev kort tid efter afleveret til Nationalmuseet, der kom til stede og undersøgte området for yderligere fund, men de fandt ikke mere. Genstandene blev erklæret for danefæ.

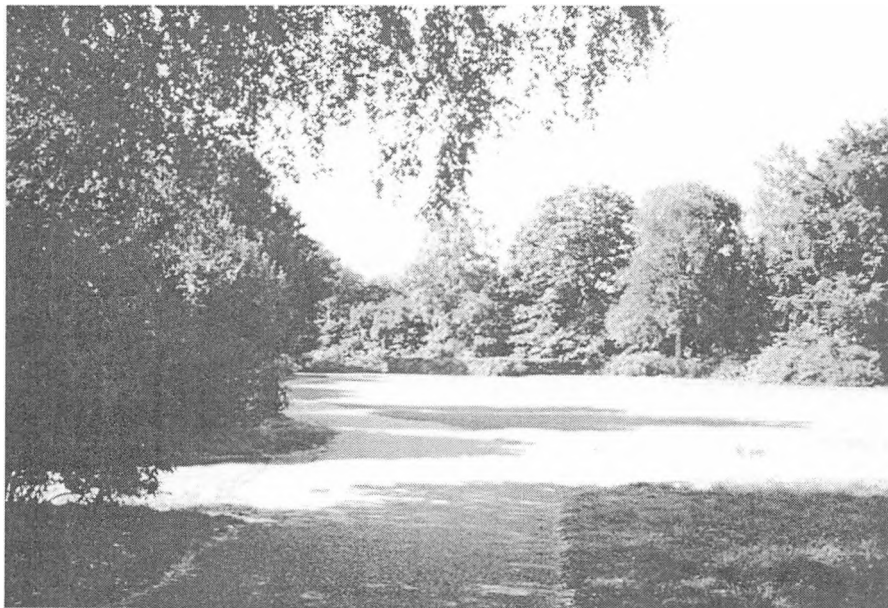

Foto: N. Valentin. Vigerslevparken 2002. Til venstre buskene ved Engdraget 68. Til højre Harrestrup å.

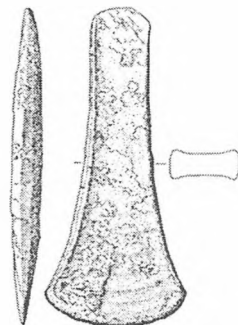
De fundne dele er meget sjældne og hører til blandt de ældste metalgenstande, der er fundet i Danmark.

Dolken og øksen er fra bondestenalderen, omkring 2000-1700 f.Kr., og er sikkert en offergave henlagt til en guddom, hvis navn eller natur vi intet ved om i dag.

De fundne dele lå tæt sammen cirka to meter nede under den nuværende jordoverflade i et sandet lag og cirka 50 meter fra Harrestrup å.

Fuldgrebsdolken er en type triangulær helstøbt bronzedolk, der er fremstillet i uneticeområdet nær det nuværende Prag i Tjekkiet og importeret til Sydsandinavien i bondestenalderen. Dolken havde en længde på 21 centimeter; den originale længde har været 29 centimeter. Selv om dolken var en del tæret, kunne der ses meget af den oprindelige udsmykning. Dolkenes materiale blev undersøgt, og bronzen viste et meget højt indhold af tin på mellem 15 og 20%, hvilket giver et hårdt, sejt og smedeligt våben.

Randlisteøksen er sikkert fremstillet i Danmark, og den havde en længde på 15 centimeter og en vægt på 431 gram. Øksen havde meget tæring på hele overfladen og var noget ujævn. Materialet viste sig at være næsten rent kobber og kun med 0,6%

Org. Nationalmuseet. Offerfund fra Vigerslev.

tin. Dette giver et sejt, men blødt værktøj, der udgør et meget dårligt arbejdsredskab.

Kilder

Nationalmuseets rapport nr. 1670/76 om fundet i Engdraget 68, Vigerslev Brev af 28. August 2002, der kan ses i Valby Lokalhistoriske Selskab (på engelsk)

Jørgen Jensen: *Danmarks oldtid. Bronzealderen.* Gyldendal 2002
Skalk nr. 5, 1980. *Kobberalderen*

Hvad man taler om.

—o—

Den elektriske Sporvejstrafik til Valby.

Det viser sig nu, hvad forresten de Fleste mente, at Sporvognene langt fra kunne optage de Passagerer, der skulle ad denne Route.

Endskønt Vognene nu afgaa fra Raadhuspladsen med 5 Minutters Mellemlum, finde endnu de samme uhyggelige Kampe Sted for at komme med, Vognene ere som oftest fuldt optagne fra Raadhuspladsen, og det er som Følge deraf næsten umuligt, for Passagerer at finde Plads undervejs ad Vesterbrogade.

Grunden til denne Ulempe maa vel nærmest søges i, at samtidig med, at den elektriske Drift paabegyndtes, inddroges «Sortehestvognene», hvorved hele Trafikken til Vesterbrogade og Sidegader henvistes til Valbyvognene, og saaledes køres der nu i Virkeligheden ikke oftere end forhen.

Man havde gjort sig Haab om at Bivognene vilde have kunnet optage en stor Del Passagerer, men dette Haab glippede, da det viste sig, at disse ikke kunde trækkes op over Valby Bakke.

Den eneste Udvej til at afhjælpe denne Kalamitet er, at køre hippygere, f. E. hvert 3. Minut.

VALBYBLADET 16-11-1901

Hvad man taler om.

Valby har siden Indlemmelsen faaet sig et nyt Hotel, idet mangeaarig Opvarter i Valby Kro, Hr Magnus Bentsen, har oprettet »Hotel Toftegaard«, Langgade 49, Hj. af Toftegaards Allé.

Hr. Bentsen lover det besøgende Publikum gode Varer til rimelige Priser, og kan paa tage sig at bespise større Selskaber indtil 50 Personer.

I Hotellet findes hyggelige Værelser, saavel til mindre Selskaber som til enkelte Personer, der til billig Pris kunne faa Nattely der.

Hotellets Have gjøres saa hyggelig som muligt, og Serveringen er god.

Hotel Toftegaard.

Jeg tillader mig herved at meddele det ærede Publikum i Valby og Omegn, at jeg under ovenstaaende Navn i

Valby Langgade 49, Hj. af Toftegaards Allee

har aabnet et nyt velindrettet Hotel. Der forefindes hyggelige, saavel større som mindre Lokaler, og Selskaber paa indtil 50 Personer kunne faa saavel kolde som varme Retter til rimelige Priser. Enkelte Værelser udlejes fra 75 Øre.

Hotellets Have, der oplyses med store Lamper, indrettes hyggelig, og Publikum kan medbringe Madkurve, ligesom en Gyngestol staar gratis til Afbenyttelse for det besøgende Publikums Børn; idet jeg lover gode Varer og flink Betjening, beder jeg om det ærede Publikums Velvilje, og tegner

med Høijagtelse ærb.

Magnus Bentsen,

mangeaarig Opvarter i Valby Kro.

VALBYBLADET
16-2-1901

I øvrigt til salg i Valby Lokalhistoriske Selskab og Arkiv:

Ellen Duurloo: *Blegrøde Pæoner (med skitser fra Valby).*
Pris kr. 75,-

Karl-Erik Frandsen m.fl.: *Valby – Nabo til Kongens København.*
Pris kr. 65,-

A.Steen Jensen: *Glimt af det gamle Valby.* Pris kr. 130,-

Hans-Otto Lindgreen: *Fra kornmark til byggeforening. Valby og Omegns Byggeforening 1898-1998.* Pris kr. 150,-

Peter Olesen: *Valby – Bevar mig vel.* Pris kr. 199,-

Poul Sørensen: *Københavns Bryghus og Bryggeriet Phønix i Valby.*
Pris kr. 45,-

Trekantens Vejlag: *100 år og et kvarter. Den hvide by i Valby 1898-1998.* Pris kr. 187,50

Erik Udsen: *Carlsbergkvarteret gennem mere end 100 år.*
Pris kr. 298,-

Oline Udsholt: *Da den røde hane galed'. Valbys brande 1865.* Pris kr. 75,-

Oline og Oscar Udsholt: *Vigerslev – Landsbyen ved Harre-strup å.*
Pris kr. 95,-

V.L.S.: *Det gamle Valby. 25 tegninger.* Pris kr. 75,-